

Marcus Tullius Cicero

Cato den Ældre om alderdommen

imprimatur

Indhold

Indledning

Cato den Ældre om alderdommen

Anmærkninger

Indledning

Systemen med den græske filosofi hos romerne mærker man meget lidt til før på Ciceros tid. Det er vel sandsynligt, at de kredse af det romerske samfund og særlig dettes højere lag, der fra slutningen af det 3. årh. f. Kr. Havde begyndt at fatte en stadigt voksende interesse for græsk dannelse og græsk litteratur, ikke helt har kunnet forblive uden berøring med en så vigtig del af denne, som den græske filosofi var, ligesom det omvendt er sikkert nok, at det nationale romerske parti, der samtidig havde dannet sig som modsætning til hine kredse, netop var meget fjendsk mod de græske filosoffer, som det endog gentagne gange fik forvist fra Rom, da de havde begyndt at indfinde sig dér. Men selv hellenismens daværende velyndere har dog vistnok med hensyn til den græske filosofi i hovedsagen haft samme mening som deres fornemste digter, Quintus Ennius, der siger:

Filosofere man bør, men småt kun; helt og fuldt det duer ej.

Kun en mundsmag skal man tage, ikke drikke dybe drag.

Særlig de filosofiske spekulationer i logisk, fysisk og metafysisk retning og hele den fine og tit spidsfindige disputerekunst har romerne gennemgående kun haft lidet til overs for; langt bedre kunne de forsones sig med de politiske og etiske undersøgelser, som lettere lod sig forene med de romerske mænds hele stræben, der var rettet på det praktiske liv.

Efterhånden som hellenismen fuldstændig sejrede i Rom, blev imidlertid et vist bekendtskab med den græske filosofi i

det mindste på de her angivne områder betragtet som et uundværligt led i den almindelige åndsdannelse, som man stræbte at tilegne sig i de højere romerske samfundskredse; ja filosofi blev for mange af disse romere, hvad den allerede længe havde været for grækerne, meget mere end en blot kundskab: den blev en erstatning for den tabte gamle religion, den lærte dem efter *deres* opfattelse at leve godt og lykkeligt og at dø med ro. Man kunne skaffe sig filosofisk uddannelse allerede i Rom selv, hvor de græske filosoffer trods forjagelserne idelig kom igen og til sidst forblev uanfægtede, så at det vist endogså blev ret almindeligt, at en eller anden græsk filosof hørte til en romersk stormandsfamilies faste husvenner; men derhos blev det efterhånden mere og mere skik, at fornemmere romerske ynglinge tilbragte nogen tid i Athen, som nu ikke var andet end en universitetsby, hvor de forskellige filosofiske skoler stadig havde deres lærestole. I reglen plejede de romere, der havde modtaget denne filosofiske dannelse, at erklære sig for tilhængere af en eller anden enkelt bestemt skole, men det var dog vistnok kun sjældent, at nogen virkelig ene og udelukkende holdt sig til en enkelt skoles lære; de fleste var hvad man kalder eklektikere, dvs. de tog fra de forskellige skoler, hvad de selv syntes om, og søgte at forene disse mere eller mindre beslægtede bestanddele med hverandre, så godt det lod sig gøre. Hos grækerne selv var der da også særlig på etikens område efterhånden indtrådt en slags udjævning mellem skolerne, og i hovedpunkterne kunne akademikere, peripatetikere og stoikere på dette felt, der, som sagt, fortrinsvis tiltalte romerne, meget vel forsones med hverandre; ja selv epikuræerne stod her ingenlunde på et væsentlig forskelligt stade, og det var kun en, hos romerne for øvrigt ikke ualmindelig, plump opfattelse af Epikurs lære om »nydelsen« som den højeste livsgrundsætning, der lod epikuræerne fremtræde som bestemt modsætning til stoikerne.

Men lige til Ciceros tid havde alle romere, der gav sig af med filosofien, studeret den på græsk. Ennius havde gjort nogle få og svage forsøg på at behandle filosofiske eller halvfilosofiske emner på latin i sine »Blandede digte« (*saturæ*); men dette havde man vistnok snart glemt. Det første virkelig betydelige filosofiske værk i den latinske litteratur blev det læredigt »Om tingenes natur«, hvori digteren *Titus Lucretius Carus* (99-55 f. Kr.) fra et rent og klart epikuræisk standpunkt og i skarp modsætning både til stoikernes noget forlorne forsyns- og gudetro og til den plumpe overtro og rå sammenblanding af forskelligartede, navnlig orientalske religionselementer, som dengang nød kredit i ret vide kredse, har fremstillet Epikurs så godt som ateistiske fysik, læren om alts oprindelse fra atomerne og deres bevægelser, en lære, hvori digteren selv havde fundet beroligelse for livets ængstelser, og som derfor i egentligste forstand var blevet ham en religion. Dette gør, at han har kunnet behandle det særlig til digtning yderst lidet tjenlige emne med en begejstring og varme, som atter og atter bryder frem gennem det tunge stof og med rette har skaffet hans værk stor anerkendelse og beundring, mest dog hos en senere eftertid; hans egen samtid synes ikke at have agtet videre på det, og Cicero omtaler det kun en enkelt gang og meget køligt. Samtiden har åbenbart følt sig mere tiltalt af *Ciceros* lettere filosofiske forfatterskab.

Cicero havde fået den samme filosofiske uddannelse som andre unge romere, dels hjemme, dels under et ophold i Athen i vinteren 79-78 f. Kr.; han udvidede sine kundskaber på dette område ved flittig læsning af græske værker, så vidt hans mange hånde beskæftigelser som politiker og retstaler tillod ham det, og han havde også en stoiker til husfilosof i sit hjem i en række år. Filosofien dyrkede han dog ikke så meget for dens egen skyld, som fordi han mente, at den var gavnlig og nødvendig for hans uddannelse i talekunsten, der for ham var hovedsagen, og at optræde som forfatter af filosofiske skrifter har fra først af

ligget hans tanker fjernt. Man skal næppe heller tænke sig, at hans filosofiske studier har været synderlig grundige eller omfattende. Den førsokratiske filosofi har han sikkert ikke kendt til fra selve originalværkerne, men kun fra de senere, til dels med ham selv samtidige filosofiske professorers kompendier, disse værker, som efterhånden førte til, at de gamle originalarbejder helt glemtes og gik tabt. Af Platon har han læst enkelte hovedværker (eller dele af dem) som »Staten« og »Lovene«, desuden »Faidon«, »Apologien« og enkelte andre dialoger, i hvilke Sokrates' person spillede en mere fremtrædende rolle; han har også haft stor interesse for Xenofons let læselige, quasifilosofiske skrifter, f. eks. hans roman om perserrigets stifter, den ældre Kyros, skriftet »Oikonomikos« (»Den gode husholder«), »Symposion« (»Drikkelaget«) o. a. Af Aristoteles' strengt videnskabelige skrifter har han haft kendskab til hans »Politik« og »Etik«; nok så meget har han dog vist læst hans mere populære skrifter, især hans dialoger, som vi nu ikke mere kender, og fra dem synes han også at have lånt den meget ufuldkomne dialogform, han selv ynder at anvende i sine egne skrifter, idet den kortfattede indledende samtale meget hurtigt går over til en lang enetale af hovedpersonen, som skal behandle det opstillede emne fra alle sider. Hertil kommer så en række vistnok i det hele lettere tilgængelige værker af efter-aristoteliske filosoffer af de forskellige skoler, værker, som nu alle er tabt. Han erklærede sig selv for »akademiker«, hørende til den senere, fra Platon selv meget afvigende »platoniske« filosofskole, som man kalder »det yngre akademi«; i virkeligheden var det en ekleklicisme, og Cicero er da også frem for nogen anden en eklektiker i sin filosofi og har intet fast og rent standpunkt.

Med denne nogenlunde lette udrustning tog altså Cicero sig for at optræde som filosofisk forfatter i den latinske litteratur og bane sine landsmænd en lettere vej, end de hidtil havde haft, til at stifte bekendtskab med den græske filosofi. Han begyndte denne skribentvirksomhed omtrent